

Asiantuntijalausunto koskien VNS 2/2026 vp Valtioneuvoston ajankohtaisselontekoa ulko- ja turvallisuuspoliittisen toimintaympäristön muutoksesta

Esitän pyynnöstä asiantuntijalausunnon koskien VNS 2/2026 vp Valtioneuvoston ajankohtaisselontekoa ulko- ja turvallisuuspoliittisen toimintaympäristön muutoksesta kansainvälisen politiikan näkökulmasta. Selonteko tunnistaa monia ajanhetken kansainvälisen politiikan konfliktuaalisista kehityskuluista, joilla on suoria vaikutuksia Suomen ulko- ja turvallisuuspoliittiselle toimintaympäristölle. Ajankohtaisselonteko on siten pääosiltaan omaa asiantuntija-arviotani vastaava. Esitän kuitenkin joitain huomioita sen pohjalta sekä joitain kehityskulkuja, joita ei ole selonteossa huomioitu.

Yhdysvaltojen transaktionaalinen ulkopoliittikka ja liittolaissuhteen uskottavuus
Selonteon mukaan ”Yhdysvalloissa kansallisia etuja edistetään uudella tavalla ja politiikkaa ohjaa aiempaa vahvemmin transaktionaalisuus”. Tämä havainto alleviivaa sitä kuinka Yhdysvaltojen uskottavuus sotilaallisena liittolaisena on heikentynyt niin Euroopassa kuin Itä-Aasiassa. Trump on puheillaan antanut esimerkiksi ymmärtää, että sen asevientä voidaan käyttää poliittisena välineenä. Hän on todennut, että muille maille vietävät asejärjestelmät eivät ole yhtä tehokkaita kuin maan omassa käytössä olevat. Presidentti on myös viivästyttänyt kongressin määräämiä tukitoimia Ukrainalle. Tomahawk ohjusten sijoittaminen Saksaan on myös tullut kyseenalaiseksi siitä sopimisen jälkeen. Yhdysvaltojen sotajoukkojen kierrätystä on myös käytetty poliittisena välineenä ja Eurooppaan panostamisen mielikuvan heikentämiseen. Transaktioiden lisäksi Trump myös ”rankaisee” näin liittolaisiaan.

Yhdysvaltojen Itä-Aasian liittolaisten haavoittuvuus Persianlahdelta lähtöisin olevan öljyn suhteen ei ole vaikuttanut Yhdysvaltojen päätöksiin Iranin sodan aloittamisessa ja toteuttamisessa. Kiinan asema maailmanpoliittisessa kilpailussa on kohentunut useammalla ulottuvuudella sodan seurauksena. Samaan aikaan Yhdysvaltojen liittolaiset Itä-Aasiassa ovat joutuneet säännöstelemään polttoaineiden käyttöä. Tämä voimistaa liittolaisuussuhteiden muuta heikentämistä käytännössä koettavien seuraamusten vuoksi.

Viimeisimpänä kehityskulkuna Yhdysvaltojen presidentti on Kiinan-matkansa jälkimainingissa ilmoittanut keskeyttävänsä 14 miljardin asekaupan Taiwanin kanssa ainakin väliaikaisesti. Presidentin sosiaalisen median lausunnoista voi päätellä, että tätä kriittistä keskeytystä käytetään painostuksena Taiwanin sirutuotannon siirtämiseksi Yhdysvaltoihin. Missään muualla maailmassa ei toistaiseksi kyetä suunnittelemaan yhtä kehittyneitä siruja kuin Taiwanilla; näiden sirujen rooli on oleellinen kehittyneimmissä teknologisissa sovelluksissa niin siviili- kuin sotilaallisessa toiminnassa.

Yhdysvaltojen diplomaattisen tunnustuksen siirtäminen Kiinan tasavallasta Kiinan kansantasavalle tuli mahdolliseksi 1970-l alussa ns. Taiwanin suhteiden säädöksen myötä: kongressi edellytti Yhdysvaltojen mahdollistavan Kiinan tasavallan aseellisen puolustuksen ilman lupautta aseellisesta väliintulosta vaikka Kiinan kansantasavalta tunnustettiin diplomaattisesti. Yhdysvallat on pitänyt yllä strategista monitulkintaisuutta sen suhteen puuttuisiko se kansantasavallan aseellisiin operaatioihin tasavaltaa vastaan. Yhdysvaltojen presidentti on nyt käyttänyt asevientä poliittisena voimakeinona ensimmäistä kertaa joko tasavallan painostamiseksi tai vastavuoroisuutena kansantasavallan kanssa. Kummalla tahansa motiivilla on vakavat vaikutukset Yhdysvaltojen muodollisten liittolaisten arviointeihin niin Itä-Aasiassa kuin muualla.

Selonteon mukaan ”merkittävät puolustushankinnat Yhdysvalloista luovat molemminpuolista hyötyä ja tiivistävät osaltaan yhteistyötä.” Yhdessä edellä mainitut kehityskulut tekevät kuitenkin selväksi, että Suomella ei ole varaa asettaa kriittisintä puolustusvälineistöään riippuvaiseksi Yhdysvaltojen poliittisista linjauksista. Merkittävien järjestelmien hankintoja tulisi siis monipuolistaa jotta kyvykkyyksien hankinnasta tai niiden huollosta ei tule poliittisen painostamisen väline Yhdysvaltojen suunnalta. Yhdysvaltojen politiikan nopeasti tapahtuvan tempoisuuden vuoksi ei voi luottaa siihen, että suhteet pysyisivät pitkällä välillä suotuisina.

Ukrainan droonisota ja Itämeren turvallisuus

Selonteko toteaa, että ”Itämeren turvallisuustilannetta heikentävät esimerkiksi jatkuva satelliittipaikannushäirintä, ilmatilaloukkaukset sekä varjolaivastoon liittyvät riskit.” Myös Ukrainan droonihyökkäykset Venäjään vaikeuttavat Itämeren tilannetta. Näitä drooneja on eksynyt Suomen alueelle ja tämän toistumisesta on jo varoitettu mittavalla tavalla viranomaisten toimesta. Suomen on ensiarvoisen tärkeää kehittää näitä varoitusjärjestelmiä, jotta yksittäisillä droonivaaroilla ei voi vaikuttaa miljoonien ihmisten toimintaan. Tämän mittakaavan kustannukset niin rahallisesti kuin henkisesti eivät ole kestäviä uhan mittakaavaan nähden. Toistuessaan tällaiset varoitukset voivat myös alentaa varoitusten toimivuutta. Venäjä voi myös hyödyntää tällaista kustannusherkkyyttä oman häiriötoimintansa osana.

Ukrainan ja Iranin sodat ovat näyttäneet kuinka merkittävässä roolissa suhteellisen halvalla tuotettavat droonit ovat nykyisessä sodankäynnissä. Suomen kannattaa siis panostaa oleellisesti suhteellisen halvalla toteutettavissa oleviin droonientorjuntakyvykkyyksiin. Korkeimman teknologian torjuntajärjestelmät ovat osoittaneet heikkoutensa Israelissa ja Persianlahden alueella suhteessa mittavaan sekä pitkäkestoiseen droonikampanjaan. Yhteistyö Itämeren liittolaisten kanssa tällaisten järjestelmien kehittämisen, hankinnan ja koordinaation suhteen lienee tarkoituksenmukaista.

Sääntöpohjaisen kansainvälisen politiikan heikentäminen

Selonteon mukaan ”Suomen turvallisuus ja hyvinvointi edellyttävät toimivaa sääntöpohjaista kansainvälistä järjestelmää ja monenvälistä yhteistyötä. On Suomen kannalta olennaista, että maailmanjärjestys perustuu yhteisiin sääntöihin, ei vahvimman oikeuteen. Suomi puolustaa kansainvälisen oikeuden noudattamista. ... Suomi kantaa osaltaan vastuunsa sääntöpohjaisen kansainvälisen järjestelmän vahvistamisesta.”

Ajankohtaiselonteko on oikeassa siinä, että rauhanajalla Suomen kaltaisten pienvaltojen merkittävin väline suurvaltojen toiminnan rajoittamisessa Suomen kannalta suotuisaksi on suurvaltojen sitouttaminen kansainvälisten sääntöjen ja normien noudattamiseen. Mikäli suurvaltojen poliittinen johto ja ulkoasiainhallinto sisäistää tietyt toimitamallit omikseen, tämä voi ohjata niiden toimintaa.

Suomen omat poliittiset valinnat ovat kuitenkin toimineet sääntöpohjaisen kansainvälisen järjestelmän toimivuutta vastaan. Tämän osoittaminen on ollut Venäjän painostuspolitiikan tavoite. Venäjä esimerkiksi välineellisti tuhansia Suomeen pyrkineitä turvapaikanhakijoita osana painostus- ja häirintäpolitiikkaansa. Suomen poliittinen johto tunnisti tämän välineellistämisen ja sulki itäisen rajan tavalla, joka ei vastannut kaikkia kansainvälisten sopimusten sääntöjä. Tämä toimintatapa palveli Venäjän etuja osoittamalla kuinka Suomi oli valmis lausunnoissa korostamiensa kansainvälisten sääntöjen siirtämiseen syrjään heti kun siihen kohdistui edes vähän painetta. Turvapaikanhakijoita ei ole enää ilmestynyt merkittävässä määrin itärajalle, mikä osoittaa Venäjän saavuttaneen operaationsa tavoitteet.

Vastaavasti jalkaväkimiinat yksipuolisesti kieltävästä Ottawan sopimuksesta vetäytyminen toimii kansainvälisten sääntöjen ja sopimusten vahvistamista vastaan. Suomen pitkäaikaisena linjana on ollut Pohjoismaiden viiteryhmään lukeutuminen. Jalkaväkimiinojen salliminen omaan aseistukseen kuitenkin osoittaa Suomen viiteryhmän olevan entiset Neuvostoliiton osana tai sen vahvan vaikutusvallan alla olleet valtiot. Kansainvälisten sopimuksia heikentävät teot ovat vahvempia viiteryhmäindikaattoreita kuin poliittiset puheet sääntöjen oleellisuudesta ilman niiden noudattamisesta muodostuvaa kustannusta.

Mikäli ydinenergialakia muutetaan ydinaseiden Suomeen tuomisen sallivaksi, myös tämä heikentää sääntöpohjaista kansainvälistä järjestelmää. Ydinsulkusopimus on ollut jo yli vuosikymmenen vakavassa kriisissä ja parhaillaan meneillään olevan tarkastuskonferenssin tulos ei ole vielä selvillä. Suomen linjana on ollut tukea ydinsulkusopimusta sekä ydinasevalvontaa. Ydinaseiden omalle alueelleen tuomisen salliminen vuosikymmeniä voimassa olleen laillisen kiellon purkamisen muodossa toimisi tätä linjaa vastaan. Se olisi myös viesti ydinaseettomille valtioille siitä, että niiden kannattaisi hankkia oma ydinase.

Sääntöpohjaisen kansainvälisen järjestelmän edistäminen ja tukeminen tulee uskottavammaksi silloin, kun sen hintana ei ole vain siitä puhuminen vaan painostuspolitiikan sietäminen sekä siihen suhteutuminen. Suomen sitoutuminen kansainvälisiin sopimuksiin myös silloin kun siitä koituu kustannuksia olisi näitä järjestyksiä tukevaa vahvaa politiikkaa. Sopimuksista lipeäminen heti kun ne tuottavat joitain kustannuksia taas toimii sääntöpohjaista järjestelmää vastaan. Näennäisesti välittömiä kansainvälisen turvallisuuden etuja palvelevat kansainvälisiä sääntöjä heikentävät poliittiset ratkaisut voivat näin pidemmässä katsannossa heikentää Suomen kansallista turvallisuutta sekä laajempaa sitä palvelevan ulkopoliitiikan toteuttamista.

Ydinaseiden sijoittaminen Suomeen

Selonteon mukaan ”Suomi ei aio sijoittaa alueelleen ydinaseita rauhan aikana.” Tämä muotoilu antaa ymmärtää, että Suomi voisi päättää ydinaseiden sijoittamisesta Suomeen. Tämä ei kuitenkaan pidä paikkaansa vaikka Suomen lainsäädäntö muutettaisiin ydinaseiden maahantuonnin sallivaksi: Yhdysvallat päättää myös lainmuutoksen jälkeen sen aseiden sijoittelusta. Suomi voi siis vain päättää ydinaseiden sijoittamisen kieltämisestä, ei niiden sijoittamisesta Suomeen.

Kohti uutta ydinasevarustelun aikakautta

Selonteon mukaan ”Naton ydinpelote perustuu keskeisesti Yhdysvaltojen ydinaseisiin, mukaan lukien maan Eurooppaan sijoitetut ydinaseet. Sitä täydentävät ja vahvistavat Iso-Britannian ja Ranskan itsenäiset strategiset ydinasejoukot.” Selonteossa ei käsitellä maailman ydinasetilannetta tätä näkökulmaa kattavammin. Ydinasevaltojen siirtyminen uuteen ydinasevarustelun aikakauteen ilman sitä hillitseviä aserajoitussopimuksia on kuitenkin äärimmäisen oleellinen kysymys Suomen ja Euroopan turvallisuusympäristölle sekä kansainväliselle politiikalle.

Kansainvälinen ydinaseiden sopimusjärjestys on heikentynyt viime vuosikymmeninä ennennäkemättömällä tavalla Yhdysvaltojen ja Venäjän purettua kahdenväliset ydinaserajoitussopimuksensa yksi kerrallaan. Erityinen rooli tässä on ollut ohjustorjuntajärjestelmiä rajoittaneen ABM-sopimuksen purkamisella 2000-luvun alussa. Yhdysvaltojen edistys ohjuspuolustuksessa pakotti niin Venäjän kuin Kiinan kehittämään omia ydinasealustojaan muotoihin, joilla kyetään mitätöimään torjuntajärjestelmien aggressiivinen käyttö uskottavan vastaiskun mitätöimiseksi. Venäjä on juuri harjoitellut ensimmäistä kertaa uuden mannertenvälisen ydinohjuksen kanssa ja kehittänyt myös eksoottisempia asealustoja kuten ydinreaktorillisia riteilyohjuksia, vedenalaisia ydinasedrooneja ja hypersoonisia liitureita. Kiina on samasta syystä varustanut mannertevälisiä monikärkiohjuksia, hypersoonisia liitureita sekä ydinsukellusvenelaivaston pelotepartiointikäyttöön. Kiina on myös kolminkertaistanut oman ydinasearsenaalinsa kymmenen vuoden aikana.

Viimeistenkin aserajoitussopimusten siirryttyä historiaan ainoa pidäke Yhdysvaltojen ja Venäjän ydinasearsenaalien mittavalle kasvattamiselle on plutoniumintuotannon teolliset puutteet. Yhdysvaltojen kongressi on asettanut vaateen, että Yhdysvallat kykenee tuottamaan vuosittain 60 lämpöydinaseissa tarvittavaa plutoniumpanosta 2030-l alkuun mennessä. Mikäli tätä tuotantokapasiteettia ei lisätä dramaattisesti ja Kiina haluaa jatkaa arsenaalinsa kasvattamista, Kiinasta voi tulla lähes Yhdysvaltojen sekä Venäjän vertainen ydinaseistuksessa seuraavan 10-20 vuoden aikana.

Ukrainan sota on kuluttanut Venäjän resursseja siinä määrin, että se ei välttämättä kykenisi vastaamaan ydinaseiden lisäämiseen mikäli Yhdysvallat ryhtyy kasvattamaan omaa arsenaaliaan yli nykyisin varastossa olevien ydinkärkien. Yhdysvaltojen presidentti on ilmoittanut jo aloittaneensa ns. kultaisen kupolin eli koko Yhdysvallat kattavan ohjuspuolustusjärjestelmän rakentamisen. Mikäli Yhdysvallat tämän lisäksi kasvattaa iskukapasiteettiaan suhteessa Venäjään pyrkien strategiseen yliotteeseen, tämä voi asettaa Venäjän uskottavan vastaiskun kyseenalaiseksi. Tällainen arvio ydinasetasapainon heikkenemisestä voi Venäjällä johtaa ensi-iskun tarpeellisuuteen: Venäjän olisi pakko käyttää ydinaseitaan ensin, jotta Yhdysvallat ei voisi tehdä niihin kohdistettua ensi-iskua josta selvinneet aseet voitaisiin torjua ohjuspuolustuksessa. Ydinase maailma on tilanteessa, jossa ns. tuomiopäivän kelloa ylläpitävät atomitieteilijät eivät enää laske ydintuhon vertauskuvana olevaa ihmiskunnan keskiyön lähesisyyttä minuuteissa vaan sekunnaissa.

Myös Ranska on ilmoittanut ryhtyvänsä ydinaseidensa määrän lisäämiseen ja ydinaseoppinsa muuttamiseen. Vaikka Ranska on Naton jäsen, sen ydinasepolitiikka on itsenäinen. Yhdysvaltojen potentiaalinen vetäytyminen Natosta tai ainakin joukkojen vähentäminen Euroopassa sekä Tanskaan kohdistetut uhkaukset ovat vaikuttaneet jopa Euroopan Nato-maiden tilannearviointeihin. Ranskan arsenaalia katsotaan potentiaalisena hätävarana Yhdysvaltojen laajennetun pelotteen uskottavuuden murtumiselle.

Intian ja Pakistanin väliset suhteet jatkuvat konfliktisina, mikä myös lisää maiden välisen ydinsodan mahdollisuutta. Molemmat maat kasvattavat ydinasearsenaalejaan, joskin hitaammalla vauhdilla kuin Kiina. Vaikka maat ovat näennäisesti kaukana Suomesta ja Euroopasta, niiden välisen ydinsodan on arvioitu riittävän ns. ydintalvi-ilmiön aikaansaamiseen. Toteutuessaan tämä aiheuttaisi pohjoisella pallonpuoliskolla satojen miljoonien tai jopa miljardin ihmisen nälkäkuoleman.

Yhdysvaltojen tempoileva liittolaispolitiikka, kuinka Euroopan valtiot suhteutuvat siihen ja erityisesti Yhdysvaltojen sekä Israelin hyökkäys Iraniin antavat kaikki pontta ydinaseettomille valtioille oman ydinaseen hankkimiseksi. Ydinsulkuregiimi on erittäin vakavan paineen alla ja voi romahtaa sen alla. Tällä olisi vakavia vaikutuksia Suomen turvallisuusympäristöön niin suoraan kuin globaalien seurausten kautta.

ASiantuntijalausunto
Juha A. Vuori,
vanhempi yliopistonlehtori
Turun yliopisto
24.5.2026

6 (6)

Kunnioittaen,

Juha A. Vuori

VTT, Maailmanpolitiikan dosentti

Vanhempi yliopistonlehtori